

خودارزیابی درس دوم «پایه های آوایی ناهمسان»

۱- با خوانش در ست بیت ها و درک پایه های آوایی هر بیت، مشخص کنید که وزن کدام بیت همسان و کدام بیت ناهمسان است.

الف) آب زیند راه را هین که نگار می رسد مژده دهید باغ را بوی بهار می رسد مولوی

وزن: همسان دولختی

پایه های آوایی	آ ب ز نی	د را ه را	هین ک نِ گا	ر می رسد
	مژ دِ دِ هی	د با غ را	بوی بَ ها	ر می رسد
وزن	مفتعلن	مفاعِلن	مفتعلن	مفاعِلن
نشانه های هجایی	- U U -	- U - U	- U U -	- U - U

ب) دلم سر به هامون رها می پسندد سرم بالش از صخره ها می پسندد شهریار

وزن: همسان یک لختی

پایه های آوایی	دِ لِم سر	بِ هَا مون	رَ هَا می	پَ سَن دد
	سَ رَم با	لِ شَز صِخ	رِ هَا می	پَ سَن دد
وزن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن
نشانه های هجایی	-- U	-- U	-- U	-- U

پ) باز این چه شورش است که در خلق عالم است؟ باز این چه نوحه و چه عزا و چه ماتم است؟ محتشم کاشانی

وزن: ناهمسان

پایه های آوایی	با زین چِ	شو رِ شست	کِ در خَل قِ	عَالَ مَسْت
	با زین چِ	نوحِ وُجِ	عَ زَا وُجِ	ماتِ مَسْت
وزن	مفعول	فاعلات	مفاعیل	فاعِلن
نشانه های هجایی	U --	U - U -	U -- U	- U -

ت) گشته ام در جهان و آخر کار دلبری برگزیده ام که می پرس حافظ

وزن: ناهمسان اختیار وزنی: بلند بودن هجای پایان مصراع

پایه های آوایی	گش تِ ام در	جَ هَا نِ آ	خَ رِ کار
	دل بَ ری بر	گُ زِ دِ ام	کِ مِ پِرس
وزن	فاعلاتن	مفاعِلن	فعلِن
نشانه های هجایی	-- U -	- U - U	- U U

ث) دل نیست کبوتر که چو برخاست نشیند از گوشه بامی که پریدیم، پریدیم وحشی بافقی

وزن: ناهمساز اختیار وزنی: بلند بودن هجای پایان مصراع

پایه های آوایی	دل نی ست	ک بو تر ک	چ ب خاست	ن شی ند
	از گو ش	ی با می ک	پ ری دیم	پ ری دیم
وزن	مفعول	مفاعیل	مفاعیل	فعلون
نشانه های هجایی	U--	U--U	U--U	--U

ج) شفای این دل بیمار جز لقای تو نیست طبیب جان خرابم کسی ورای تو نیست اسیری لاهیجی

وزن: ناهمساز اختیار وزنی: بلند بودن هجای پایان مصراع

پایه های آوایی	ش فای این	دل بی ما	ر جز ل قا	ی ت نیست
	ط بی ب جا	ن خ را بم	ک سی و را	ی ت نیست
وزن	مفاعیل	فعلاتن	مفاعیل	فعلن
نشانه های هجایی	-U-U	--UU	-U-U	-UU

۲- بیت های زیر را تقطیع هجایی کنید و مرز پایه های آوایی هر بیت را مشخص کنید.

الف) راستی کن که راستان رستند راستان در جهان قوی دستند اوحدی مراغه ای

وزن: ناهمساز اختیار وزنی: بلند بودن هجای پایان مصراع

پایه های آوایی	را س تی کن	ک را س تان	ر ف تند
	را س تان در	ج هان ق وی	د س تند
وزن	فاعلاتن	مفاعیل	فعلن
نشانه های هجایی	--U-	-U-U	--

ب) محمد کافرینش هست خاکش هزاران آفرین بر جان پاکش نظامی

وزن: همسان اختیار زبانی: حذف همزه

پایه های آوایی	م حم مد کا	ف ری نش هس	ت خاکش
	ه زان آ	ف ری بر جا	ن پاکش
وزن	مفاعیلن	مفاعیلن	فعلون
نشانه های هجایی	---U	---U	--U

پ) با آنکه جیب و جام من از مال و می تهی است ما را فراغتی است که جمشید جم نداشت فرخی یزدی

پاسخ خودارزیابی های علوم و فنون ادبی ۳ دوازدهم علوم انسانی نویسنده و تدوین کننده : عطاءالله روشنی

وزن: ناهمساز اختیار زبانی: حذف همزه هجای ۹ و ۱۴ مصرع اول و هجای ۶ مصرع دوم اختیار وزنی: بلند بودن هجای پایان مصراع

پایه های آوایی	با آن ک	جی ب جام	م ن ز ما ل	می ت هیست
وزن	مفعول	فاعلات	مفاعیل	فاعِلن
نشانه های هجایی	U _ _	U _ U _	U _ _ U	_ U _

ت) آتش حب الوطن چو شعله فرورد از دل مؤمن کند به مجمره اسپند ادیب الممالک فراهانی

وزن: ناهمساز اختیار زبانی: حذف همزه هجای اختیار وزنی: بلند بودن هجای پایان مصراع

پایه های آوایی	آ ت ش حب	بُل و ط ن چُ	ش ع ل فُ رو	زد
وزن	مفتعلن	فاعلات	مفتعلن	پند
نشانه های هجایی	U _ U _	U _ U _	_ U _ U _	-

۳- کدام بیت ها دو به دو از نظر وزن با هم یکسان اند؟

پاسخ: «الف و ت» وزن: مفاعِلن فُعَلاتِن مفاعِلن فَعولن | «ب و پ» وزن: مفعول مفاعِلن فَعولن

الف) چو بشنوی سخن اهل دل، مگو که خطاست سخن شناس نه ای، جان من، خطا اینجاست حافظ

وزن: ناهمساز / اختیار زبانی: هجای ۷ مصرع اول، بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه پایان مصرع / اختیار وزنی: بلند بودن هجای پایان مصراع | ابدال در هجای ۱۳

پایه های آوایی	چُ بَش نَ وی	سُ خَ نِ اهـ	لِ دَل مَ گو	کِ خَ طااست
وزن	مفاعِلن	فُعَلاتِن	مفاعِلن	فَعولن
نشانه های هجایی	U _ U _	_ _ U U	_ U _ U	_ U U

ب) جانا نظری که ناتوانم بخشا که به لب رسید جانم عراقی

وزن: ناهمساز

پایه های آوایی	جَا نَا نَ	ظَ رِی کِ نا	تَ وَا نِم
وزن	مفعول	مفاعِلن	فَعولن
نشانه های هجایی	U _ _	_ U _ U	_ _ U

پ) برداشته دل ز کار او بخت در ماند پدر به کار او سخت نظامی

پاسخ خودارزیابی های علوم و فنون ادبی ۳ دوازدهم علوم انسانی نویسنده و تدوین کننده : عطاءالله روشنی

وزن: ناهمساز / اختیار وزنی: بلند بودن هجای پایان مصراع

پایه های آوایی	بر دا ش	تِ دل ز کا	رِ او بخت
	در ما ند	پِ در بِ کا	رِ او سخت
وزن	مفعول	مفاعِلن	فَعولن
نشانه های هجایی	U--	-U-U	--U

ت) بیابه خانه آلاله ها سری بز نیم ز داغ بادل خود حرف دیگری بز نیم قیصر امین پور

وزن: ناهمساز / اختیار وزنی: بلند بودن هجای پایان دو مصراع

پایه های آوایی	بِ بیا بِ خا	نِ یِ آا	لِ هاسِ ری	بِ زِ نیم
	زِ داغِ با	دِ لِ خُدِ حر	فِ دِ یِ گِ ری	بِ زِ نیم
وزن	مفاعِلن	فَعِلاتن	مفاعِلن	فَعِلن
نشانه های هجایی	-U-U	--UU	-U-U	-UU

۴- نشانه های هجایی بیت های زیر را به دو صورت برش بزیند؛ پس از تعیین پایه های آوایی، وزن هر یک را بنویسید.

الف) همت طلب از باطن پیران سحر خیز زیرا که یکی راز دو عالم طلبیدند فروغی بسطامی

روش اول: تقطیع همسان

پایه های آوایی	هم مت طَل	بز با طِن	پی را نِ سَ	حر خیز
	زی را کِ یِ	کی را زِ دُ	عا لم طَل	بی دند
وزن	مستفعل	مستفعل	مستفعل	فَع لِن
نشانه های هجایی	UU--	UU--	UU--	--

روش دوم: تقطیع نا همسان

پایه های آوایی	هم مت طَ	ل بز با طِ	نِ پی را نِ	سَ حر خیز
	زی را کِ	یِ کی را زِ	دُ عا لم طَ	لِ بی دند
وزن	مفعول	مفاعیل	مفاعیل	فَعولن
نشانه های هجایی	U--	U--U	U--U	--U

ب) کشتی شکستگانیم، ای باد شرطه برخیز باشد که بازبینیم دیدار آشنا را حافظ

روش اول: همسان دولختی

پایه های آوایی	کش تی شِ کس	تِ گا نی	می با دِ شر	طِ بر خیز
	با شد کِ با	زِ بی نیم	دی دا رِ آ	شِ نا را
وزن	مستفعلن	فَعولن	مستفعلن	فَعولن
نشانه های هجایی	-U--	--U	-U--	--U

روش دوم: همسان دولختی

پاسخ خودارزیابی های علوم و فنون ادبی ۳ دوازدهم علوم انسانی نویسنده و تدوین کننده : عطاءالله روشنی

پایه های آوایی	کش تی ش	کس تِ گا نی	می با دِ	شرطِ بر خیز
	با شد کِ	باز بی نیم	دی دا رِ	آشِ نا را
وزن	مفعول	فاعلاتن	مفعول	فاعلاتن
نشانه های هجایی	U--	--U-	U--	--U-

پ) ای سرو بلند قامت دوست وه وه که شمایلِت چه نیکوست! سعدی

روش اول: ناهمساز

پایه های آوایی	ای سرو بْ	لن د قام	تِ دوست
	وه وه کِ شْ	ما یِ لَتِ چِ	نی کوست
وزن	مستفعل	فاعلات	فع لن
نشانه های هجایی	--U-	U-U-	--

روش دوم: ناهمساز

پایه های آوایی	ای سرو	بْ لن د قا	م تِ دوست
	وه وه کِ	شْ ما یِ لَتِ	چِ نی کوست
وزن	مفعول	مفاعلت	مفعولن
نشانه های هجایی	U--	--U-	--U

ت) لبخند تو خلاصه خوبیها است لختی بخند، خنده گل زیبا است قیصر امین پور

روش اول: ناهمساز

پایه های آوایی	لب خن دِ تْ	خُ لاصِ یِ	خو بی هاست
	لخ تی بِ خن	د خن دِ یِ	گل زی باست
وزن	مستفعلن	مفاعل	مفعولن
نشانه های هجایی	--U-	U U--	---

روش دوم: ناهمساز

پایه های آوایی	لب خن دِ	تُ خُ لاصِ	یِ خو بی هاست
	لخ تی بِ	خن د خن دِ	یِ گل زی باست
وزن	مفعول	فاعلات	مفاعلتن
نشانه های هجایی	U--	U---	---U

۵- بیت ادیب الممالک را در خودارزیابی شماره ۲ از نظر قلمرو فکری تحلیل کنید.

مفهوم این بیت، وطن دوستی است. وطن دوستی و علاقه به میهن، می تواند باعث بی قراری دائمی یک فرد باشد؛ زیرا همیشه نگران و بی تاب وطن خویش است. (اغراق در توصیف وطن دوستی)